

• Col·lecció El Tinter - 101 •

Lo Carrilet de la Cava

i les cançons de Josep Bo

Un paisatge musical per al Delta de l'Ebre

Gemma Bo | Elena Fabra | Arturo Gaya

Cossetània
EDICIONS

Amb la col·laboració de:

PEJCADOS Y MARISCOS AMPOSTA

Primera edició: desembre del 2009

© Gemma Bo, Elena Fabra i Arturo Gaya

© d'aquesta edició: Cossetània Edicions

Edita: Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 · 43800 Valls
Tel. 977 602 591 · Fax 977 614 357
cossetania@cossetania.com · www.cossetania.com

Informació i recull de cançons: Gemma Bo
Documentació gràfica i històrica: Elena Fabra
Textos i coordinació: Arturo Gaya
Edició de les partitures: Juan Miguel Alfonso
Disseny gràfic: Imatge-9, SL
Correcció i composició: Núria Grau
Impressió: Formes Gràfiques Valls
ISBN: 978-84-9791-586-1
Dipòsit legal: T-1.768-2009

La tecnologia pot acabar per destruir l'ànima humana si no ens adonem que tots hem de ser creadors, a més d'espectadors o consumidors...

Fes la teua pròpia música, escriu els teus propis llibres, si vols conservar l'ànima.

PETE SEEGER

Prefaci

*José i Juana al Carrilet amb Agustí de Pistol, M. Cinta Moreso i l'oncle Ramonillo,
anant al partit de futbol Amposta - La Cava (1949)*

Foto cedida per la família Bo-Franch

Estic a l'estudi de gravació de Fusté i Mitxum, on els components de Juno van tocant les notes d'*A vegades*, un dels temes que formaran part del CD amb cançons de Josep Bo, que diferents grups musicals gravaran. Encara no m'ho crec...

Tot va començar amb un recull senzill que vaig elaborar per regalar-lo a mon pare, amb la intenció que tota la família poguéssim conèixer millor la seua obra. Es tractava d'un treball molt humil: una recopilació de totes les partitures i lletres de les cançons que ell ha compost, acompanyades d'una explicació sobre el motiu que l'havia portat a escriure-les, així com anècdotes i dades curioses que pensava que valia la pena difondre: informació que vaig aconseguir mitjançant converses amb mon pare que de vegades sorgien de la manera més natural i d'altres a mode d'entrevistes en les quals jo jugava a ser una periodista professional. Sigue com sigue, amb estes converses vaig conèixer una mica més sobre l'apassionant història del nostre poble i el nostre Delta i, evidentment, això em va fer estimar encara més la meua terra.

I el que en un primer moment havia de ser només un recull casolà s'ha convertit en un llibre i un CD. Ben pensat, no n'hi ha per a menys. De xocoteta sempre he sigut una gran admiradora de mon pare —com a persona no cal dir-ho, perquè això és una altra història—; em refereixo a mon pare com a músic i compositor.

És per això que considero un dels millors regals per a mi que tota esta obra s'haigut pogut plasmar en este llibre disc. Així és que només tinc paraules d'agraïment per a totes les persones que han fet possible este somni.

Gràcies a l'editorial Cossetània i a totes les entitats i persones que hi han col·laborat per haver acceptat la proposta amb tanta convicció.

Gràcies a tots els grups per haver portat amb tant d'encert les cançons al seu terreny musical, tot respectant tant lletres com melodies.

Gràcies a ma mare, a la família i als amics, que ens han ajudat a localitzar partitures i aclarir dades, així com als qui ens han deixat les fotos per a l'edició del llibre.

Gràcies a Juan Miguel Alfonso, per haver aportat la seua professionalitat editant les partitures perquè, a partir d'ara, puguen ser interpretades per tots els músics que ho desitgen.

Gràcies a Elena Fabra, no només per la seua gran col·laboració aportant una informació tan valuosa com a historiadora, sinó també per haver-me acompanyat, com una bona amiga, en tota esta aventura.

Gràcies a tot l'equip de Túbal per haver posat tanta il·lusió en el projecte, sobretot a Arturo Gaya, que hi va creure des d'un primer moment i es va oferir a escriure els textos, a buscar l'editorial, a coordinar els músics i, en definitiva, a dedicar gran part del seu valuós temps a fer possible este desig.

I gràcies a Agustí, ja que de fet va ser ell qui em va donar la idea inicial de fer el recull i m'ha animat a seguir endavant en tot moment.

Però el millor de tota esta història som com sempre les persones, o dit d'una altra manera, el fet de tindre'ns els uns als altres i poder comptar amb la implicació de tanta gent.

Gràcies.

GEMMA BO I FRANCH

Una passejada entre la història i la gent del Delta

El 31 de desembre de 1967 feia el seu últim viatge el trenet de Tortosa - la Cava. Emoció, bandes de música i xiquets i xiquetes amb banderetes de paper a la mà el vam acompanyar des de la sortida i a totes les aturades del recorregut fins a arribar al cor del Delta de l'Ebre. Al final del trajecte, les llàgrimes van deixar de ser contingudes i es van deixar anar sense vergonya entre hòmens i dones.

Un progrés mal entès i, sobretot, mal planificat va tancar una de les pàgines més rellevants i entranyables de la petita història del Delta. Havia succeït ja amb altres carrilets del país i tard o d'hora havia d'arribar també a casa nostra. Estacions tancades o enderrocades, vies desmantellades i vagoni i locomotores venudes o desballestades... Potser alguna sobreviuria convertida en un monument, potser algun llibre i probablement moltes fotografies i pel·lícules de l'època, la majoria filmades en blanc i negre i cine mut.

Poca cosa més hauria transcendit avui sobre el Carrilet de la Cava si no fos per una cançó que el senyor Josep Bo, saxofonista i més conegut per *José del Sifonero*, va escriure un any més tard, probablement amb l'única intenció que agradés a la seua família i fos coneguda per la gent del seu poble. La cançó recordava en to nostàlgic els anys daurats de la història del trenet, quan anava carregat de bicicletes i sacs d'arròs en l'època de l'estraperlo de postguerra, el qual va esdevindre un autèntic i necessari vincle d'unió entre Tortosa, Amposta i les poblacions del Delta. En la lletra dels primers versos, l'autor atribueix el final del Carrilet a la proliferació dels automòbils i les motos, que no li deixaven guanyar el pa.

El destí ha fet que aquella cançoneta es convertís dècades més tard en un dels himnes més corejats per la gent de les Terres de l'Ebre, que l'ha fet seu i l'ha cantat amb orgull de territori en els durs però també emotius anys de

lluïta per la defensa del riu contra el projecte del PHN (Plan Hidrológico Nacional) que amenaçava el futur del Delta. Que poc es pensava l'oncle José del Sifonero que aquell Carrilet que va deixar de funcionar la nit de Cap d'Any del 1967 acabaria, quaranta anys després, unint tots els pobles ebrenecs!

Primer va ser una casset gravada pel conjunt Telstar i amb la veu del cantant Juanito Aragonés, posteriorment vam ser Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries els qui la vam gravar i editar en CD. La cançó va donar moltes voltes i ha sigut interpretada en versions jazzístiques, amb bandes de música, corals, orquestres de ball i, fins i tot, per grups de rock. L'última versió ens arriba a través del modern folk de La Carrau.

El nostre país està ple de trobadors populars que fan cançons per entreteniment, per agradar a la seua família o per cantar-les entre amics. Segur que n'hi ha centenars i repartits per tots els nostres pobles. Ells han il·lustrat moltíssimes pàgines de poesia efímera. Així és l'essència del vers cantat, tan popularitzat a les Terres de l'Ebre en la forma musical de la jota. Només alguns d'estos versos han tingut la sort de ser recollits per algun folklorista i encara han sigut menys els que s'han guanyat el dret de ser inclosos en el cançoner popular.

Lo Carrilet de la Cava té un lloc en el cançoner de la nostra terra i gràcies a esta cançó se'ns han obert les portes al món creatiu de Josep Bo, ple de records de joventut, de dies de festa, de treball al camp, de preguntes que mai no han tingut resposta, però també d'il·lusió i d'amor a la terra i a la seua gent.

Un recorregut per les senzilles cançons de Josep Bo, escrites en un llenguatge popular i planer, és un passeig imprescindible per entendre vuitanta anys que han sigut claus en la història del Delta de l'Ebre: la història d'una terra plena d'emocions, esforç, esperances i, també, desesperances. Una terra d'arròs i de fang.

Josep, lo fill del Sifonero

*Josep Bo en l'homenatge que li va retre la Societat Musical
Espiga d'Or (1997)*
Foto cedida per la família Bo-Franch

Lo Carrilet de la Cava

Lletra i música: Josep Bo. 1968

*Lo Carrilet de la Cava fa uns quants anys que va plegar
perquè els autos i les motos no el deixaven guanyar el pa,
però jo que me'n recordo dels amics que m'han fet bé,
en carinyo jo li canto, per poder donar a saber,
del Carrilet de la Cava, sempre me'n recordaré.*

*Ai! Carrilet, tan poc a poc que avançaves,
quina il·lusió, quan esperava a mons pares.
Lo teu xiulet, no el tornarem a escoltar,
a la ribera, ja no et podrem oblidar.*

*Bicicletes, estraperlo, guàrdia civils i estudiants,
sacs d'arròs, molts de pagesos i colles de valencians,
embarassades, gent malalta de quartana i de dolor
i cistelles en pollastres, alguna àdena i capons,
aubergínies i tomates per a regalar als sinyors.*

*Ai! Carrilet, tan poc a poc que avançaves,
quina il·lusió, quan esperava a mons pares.
Lo teu xiulet, no el tornarem a escoltar,
a la ribera, ja no et podrem oblidar.*

*Los jóvens van a la costa i les dones al mercat,
los hòmens a pagar l'aigua o a parlar a algun abogat,
i a les voltes del migdia, a dinar a casa Verdàl
i a la tarde cap a casa a tornar a l'arròs bullit,
farinetes o recapte i xapadillo rostit.*

Just un any després de la desaparició del Carrilet, Josep Bo va escriure esta cançó on recrea experiències i anècdotes viscudes personalment en els molts viatges que hi va realitzar.

El Carrilet va arribar a la Cava el 1927 i va fer el seu últim viatge el 1967. Enmig d'estos quaranta anys hi ha la foscor de la guerra civil però també l'època daurada del trenet; la que la cançó descriu de manera costumista i que va significar un important revulsiu per a la gent del Delta, tal com explica Baltasar Casanova en el seu llibre *Des de les quatre carreteres*:

Lo carrilet va ser la vida del Delta, va ser trasllat de passatgers, los malalts podien anar al metge i arribar vius, podíem transportar les mercaderies i abastir-nos, però, sobretot, ens va apropar a la cultura. Los primers estudiants agafaven lo carrilet al dematí per anar a Amposta i Tortosa.

En aquella època el trenet feia un recorregut entre les estacions de Tortosa, Campredó, Amposta, Jesus i Maria i la Cava, i arribava a fer tres viatges diaris en cada sentit.

La cançó va ser interpretada i enregistrada per primer cop pel conjunt Telstar i, posteriorment, per Quico el Célio, el Noi i el Mut de Ferreries, que la incorporem al nostre repertori habitual des del 1999. També se n'han fet versions corals, de jazz, de banda de música i de rock, que han sigut interpretades en una infinitat d'ocasions. Josep Bo recorda especialment el dia 9 de febrer de 2003, al Palau de la Música Catalana, quan els Quicos la vam cantar acompanyats per una banda formada per 70 músics de 14 bandes de Catalunya dirigits pel mestre Jordi Bonilla i amb arranjaments de Jordi Grisó: tota una banda de bandes. L'última versió de *Lo Carrilet de la Cava* ens la regala La Carrau, una formació emblemàtica i representant de la línia més renovadora del nostre folk.

Sorprenentment, als quaranta anys dels seu últim viatge, un grup de veïns emprenedors i amb el suport de l'Ajuntament ha creat l'associació Amics del Carrilet amb l'objectiu de recuperar-lo. El tren de la nostàlgia esdevé ara el tren de la il·lusió.